

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH - YL
(2025 - 2026) Ders Bilgi Formu

Ders Adı	Kodu	Yarıyıl	T+U Saat	AKTS	Z / S
Osmanlı Paleografyası	TAR5018		3 + 0	7,5	Seçmeli
Birim Bölüm	Tarih - YL - Lisansüstü (Yüz yüze)				
Amaç	Osmanlı'da kullanılan yazı tipleri tanıma, arşiv belgelerini okuyabilme ve türlerini bilme				
Ders İçeriği	Temel Osmanlıca bilgisine sahip olan lisansüstü öğrencilerine verilecek olan “Osmanlı Paleografyası” dersinde, öğrencilere öncelikle rika yazının tanıtılacaktır. Daha sonra bu yazının gelişim süreçleri hakkında bilgi verilerek kullanım biçimleri gösterilecektir. Ayrıca derste arşiv belgelerinde sıkça rastlanan rika dışında talik, nesih, divani gibi yazı çeşitleri de incelenecektir. Tüm bu yazı çeşitleri arşiv belgeleri dikkate alınarak doğrudan dokümanlarla desteklenerek katılımcıların yazı türlerini birbirinden ayırt etmeleri sağlanacaktır. Bilindiği gibi altı yüzyılı aşkın bir zaman hüküm süren Osmanlı devleti Arap alfabesine dayanan farklı yazı stilleri kullanmıştır. Kullanılan yazı türleri ise çağlar boyu farklılıklar göstermiştir. Bu zaman zarfında başta nesih yazı olmak üzere sülüs, talik, divani, siyakat ve rika gibi yazılar hem kitaplar yazılırken hem de devlet birimleri arasında gerekli yazışmalar yapılırken tercih edilmiştir. Matbaanın on sekizinci yüzyılda kurulması ve gittikçe yaygınlaşması nesih yazının kitaplarda kullanılmasını sağlamıştır. Ancak el yazısı devlet yazışmalarında hiçbir zaman eksik olmamıştır. Hatta kurumların çeşitlenmesiyle artarak devam etmiştir. Tanzimat'tan sonra nezaretlerin ortaya çıkmasıyla birlikte birimler arasındaki yoğun yazışmalar yapılması rika yazının da yaygınlaşmasını sağlamıştır. Denilebilir ki on dokuzuncu yüzyıl boyunca arşiv belgelerinde en çok rastlanan yazı rika olmuştur. Bu durumdan hareketle dersin katılımcılarında rika yazısının ile kitaplarda kullanılan ve matbu olarak bilinen nesih yazısından ayırt edecek bilgiler verilecektir. Her iki yazı stiliindeki harfler tek tek incelenerek katılımcıların rikayı iyice tanımasını sağlanacaktır. Bununla da yetinilmeyecek öğrencilere arşiv belgeleri üzerinden öğrendiklerini test etme imkânı tanınacaktır. Dersin ilerleyen haftalarında bu uygulama diğer yazı türlerine de uygulanacaktır. Dersin katılımcılarına, alfabe okumalarını kolaylaştırabilmek için yazma egzersizleri de yapılacaktır. Hem rika hem de nesih hattıyla ödevleri verilecek ve katılımcının yazma deneyimi yaşayarak yazı türleri arasındaki farkları tespit etmenin ötesinde bunları oluşturmaya da sağlanacaktır. Her bir katılımcının öğretilmesi hedeflenen yazı çeşitlerinin bulunduğu Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerini kolaylıkla kullanabilmeleri için online sistem üzerinden arşiv veri tabanlarına nasıl ulaşacağını da gösterilecektir. Bunun yazı sıra el yazması eserlerin bulunduğu Yazma Eserler Kurumu'nun internet sayfası tanıtılacaktır. Yazma eserlerin bolca bulunduğu Atatürk Kütüphanesi gibi başka kütüphanelere de nasıl erişim sağlayabilecekleri dersin katılımcılarına izah edilecektir. Ders kapsamında gerek kütüphanelerde gerekse Osmanlı arşivinde her bir öğrencinin bir konu üzerinde araştırma yapması istenecektir. Konusuyla ilgili belgeleri toplaması, bunları kronolojik sıraya dizerek tarihlendirmesi sağlanacaktır. Daha sonra belgeleri okuyarak Latin alfabesine aktarması ve belgenin içeriğinde yer alan bilgiyi özetlemesi öğretilenecektir. Nihayet elde edilen bilgilerden hareketle sistematik bir metin oluşturmaya sağlanacaktır. Dersin katılımcıları, dönem sonunda elde edebilecekleri bu beceri sayesinde ileriki akademik araştırmalarında Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerinden nasıl faydalanabileceklerini tecrübe etmiş olacaklardır. Böylelikle arşiv belgelerine aşina olabilecek, onların yazı türlerini tanıyabilecek, okuyup anlayabilecek ve derledikleri bilgilerden hareketle metinler inşa edebilecekleridir.				
Ders Veren	Dr. Öğr. Üyesi Ali OKUMUŞ				

Ders Kaynakları

KAYNAKLAR, Ahmed Cevdet Paşa – Lûgat-i Cevdet, Ahteri Mustafa Efendi – Ahterî-i Kebîr, Ahteri Mustafa Efendi – Ahterî-i Sagîr, Es'ad Efendi – Lûgat-ı Es'ad Efendi, Hacı Paşa – Lûgat-ı Hacı Paşa, Hâfız Mehmed – Tuhfe-i Şâhidî, Hâlet Efendi – Lûgat-ı Hâlet, Hayrullah Efendi – Lûgat-ı Hayrullah Efendi, Hoca Neş'et – Lûgat-ı Neş'et, Hoca Sâdık – Lûgat-ı Sâdık, İbn Kemal – Risale fî Kelimât, İbnü'l-Mustafâ – Cevâhirü'l-Lügât, Kâmil Paşa – Kâmil Paşa Lûgatı, Lâtîf Efendi – Lûgat-ı Lâtîf, Mehmed Cemaleddin – Lûgat-ı Cemaleddin, Mehmed Efendi – Lûgat-ı Tercüme-i Burhân, Mehmed Emin Efendi – Lûgat-ı Şu'ûrî, Mehmed Fevzi – Lûgat-ı Fevzi, Mehmed Reşid – Lûgat-ı Reşid, Mehmed Rifat – Lûgat-ı Rifat, Mehmed Sâdık – Lûgat-ı Sâdık, Mehmed Said – Tuhfe-i Vankulu, Mehmed Şükrü – Lûgat-ı Şükrü, Mehmed Tâhir – Lûgat-ı Osmaniye, Mehmed Tahir Efendi – Nuhbetü'l-Lehce fî Lûgatı'l-Osmaniye, Mustafa Celâleddin Paşa – Lûgat-ı Celâl, Mustafa Nûri Paşa – Lûgat-ı Mustafa Nûri, Müstakimzade Süleyman – Târihçe-i Lûgat, Mütercim Âsım – Lûgat-ı Âsım, Reşid Efendi – Lûgat-ı Reşid Efendi, Sâmi Efendi – Lûgat-ı Sâmi, Seyyid Mehmed – Târih-i Lûgat, Sirâceddin Ali Han – Sihâhü'l-Cevherî, Süleyman Paşa – Lûgat-ı Süleyman Paşa, Şâhidî İbrahim Dede – Tuhfe-i Şâhidî, Şemseddin Sami – Kâmûs-ı Türkî, Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi – Lehçe-i Osmani, Vankulu Mehmed Efendi – Vankulu Lûgatı, Vehbî Efendi – Nuhbetü't-Tullâb, Yusuf Ağa – Envârü'l-Mu'ciz, Zemaşşerî – Mukaddimetü'l-Edeb, Zeynelabidin Efendi – Tuhfe-i Vehbî, ..

ÇALIŞMA ESERLER, .. Abdullah Uçman – Osmanlı Türkçesi Öğretimi, Ahmet Ağırakça – Osmanlı Türkçesi Yazı Rehberi, Ahmet Ak – Arap Harfli Türkçe Metinlerde Dil Bilgisi, Ahmet Cevat Eren – Osmanlıca Grameri, Ahmet Neziî Galitekin – Osmanlı Türkçesi Yazı ve Dilbilgisi, Ahmet Topaloğlu – Osmanlı Türkçesinde Gramer Yapıları, Ali Fuat Başgil – Osmanlıca Dilbilgisi Notları, Baki Asiltürk – Osmanlı Türkçesi Uygulamalı Dilbilgisi, Cem Dilçin – Türkçe ve Osmanlıca Üzerine, Doğan Aksan – Eski Türkçeden Osmanlı Türkçesine, Enver Gökçe – Osmanlı Türkçesi Alıştırma Kitabı, Erhan Aydın – Osmanlı Türkçesi Okuma ve Yazma Kılavuzu, Faruk Kadri Timurtaş – Osmanlı Türkçesi Dersleri, Faruk Kadri Timurtaş – Osmanlı Türkçesi Grameri, Ferit Devellioğlu - Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Tuncer Gülensoy – Osmanlı Türkçesi Yapı Bilgisi, Halil Demir – Osmanlı Türkçesi El Kitabı, Hasan Akay – Osmanlı Türkçesinde Fiiller, Hasan Eren – Türk Dilinde Yapı Bilgisi ve Osmanlıca, Hayatî Develi – Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1-2-3, Hayrullah Örs – Klasik Osmanlı Türkçesi Dersleri, Hicabi Kırılanc – Osmanlı Türkçesinde Zamanlar, Hüseyin Vassaf – Sarf-ı Osmanî, İsmail Gaspiralı – Tercüme ile Dil Öğretimi Üzerine Yazılar, İsmail Hakkı Uzunçarşılı – Osmanlıca Ders Notları, İsmail Parlatır – Osmanlı Türkçesine Giriş, M. Nihat Özön – Dilbilgisi Açısından Osmanlıca, Mehmed Esad – Kavaid-i Osmaniye, Mehmet Kanar – Osmanlıca Dersleri, Muharrem Ergin – Osmanlı Türkçesi Dersleri, Mustafa İsen – Osmanlı Türkçesi Öğretim Rehberi, Mustafa Koca – Metinlerle Osmanlı Türkçesi, Mustafa Özkan – Osmanlı Türkçesi, Necat Birinci – Osmanlıca Gramer Çalışmaları, Nihad Sami Banarlı – Türkçenin Grameri ve Osmanlıca İlişkisi, Niyazi Berkes – Osmanlıca Dersleri, Nurettin Demir – Eski Türkçe ve Osmanlıca, Orhan F. Köprülü – Osmanlı Türkçesi Morfolojisi, Recep Demir – Osmanlıca Sarf ve Nahiv Usûlü, Reşat Kaynar – Osmanlıca Yazım ve Gramer Rehberi, Sadık Kemal Tural – Osmanlı Türkçesi ve İmlası, Selahattin Batu – Arapça ve Osmanlıca Dilbilgisi, Süleyman Sırmı – Kavaid-i Türkiyye, Süleyman Şükrü – Sarf-ı Türkî, Şemseddin Sami – Kavaid-i Osmaniye, Şerafettin Turan – Türk Dilinin Tarihi Gelişimi, Yusuf Gedikli – Eski Türkçeden Osmanlıcaya, Yusuf Gedikli – Osmanlı Türkçesi Dersleri, Zeynep Korkmaz – Osmanlı Türkçesinin Grameri,

KAYNAKLAR, Ahmed Cevdet Paşa – Lûgat-i Cevdet, Ahteri Mustafa Efendi – Ahterî-i Kebîr, Ahteri Mustafa Efendi – Ahterî-i Sagîr, Es'ad Efendi – Lûgat-ı Es'ad Efendi, Hacı Paşa – Lûgat-ı Hacı Paşa, Hâfız Mehmed – Tuhfe-i Şâhidî, Hâlet Efendi – Lûgat-ı Hâlet, Hayrullah Efendi – Lûgat-ı Hayrullah Efendi, Hoca Neş'et – Lûgat-ı Neş'et, Hoca Sâdık – Lûgat-ı Sâdık, İbn Kemal – Risale fî Kelimât, İbnü'l-Mustafâ – Cevâhirü'l-Lügât, Kâmil Paşa – Kâmil Paşa Lûgatı, Lâtîf Efendi – Lûgat-ı Lâtîf, Mehmed Cemaleddin – Lûgat-ı Cemaleddin, Mehmed Efendi – Lûgat-ı Tercüme-i Burhân, Mehmed Emin Efendi – Lûgat-ı Şu'ûrî, Mehmed Fevzi – Lûgat-ı Fevzi, Mehmed Reşid – Lûgat-ı Reşid, Mehmed Rifat – Lûgat-ı Rifat, Mehmed Sâdık – Lûgat-ı Sâdık, Mehmed Said – Tuhfe-i Vankulu, Mehmed Şükrü – Lûgat-ı Şükrü, Mehmed Tâhir – Lûgat-ı Osmaniye, Mehmed Tahir Efendi – Nuhbetü'l-Lehce fî Lûgatı'l-Osmaniye, Mustafa Celâleddin Paşa – Lûgat-ı Celâl, Mustafa Nûri Paşa – Lûgat-ı Mustafa Nûri, Müstakimzade Süleyman – Târihçe-i Lûgat, Mütercim Âsım – Lûgat-ı Âsım, Reşid Efendi – Lûgat-ı Reşid Efendi, Sâmi Efendi – Lûgat-ı Sâmi, Seyyid Mehmed – Târih-i Lûgat, Sirâceddin Ali Han – Sihâhü'l-Cevherî, Süleyman Paşa – Lûgat-ı Süleyman Paşa, Şâhidî İbrahim Dede – Tuhfe-i Şâhidî, Şemseddin Sami – Kâmûs-ı Türkî, Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi – Lehçe-i Osmani, Vankulu Mehmed Efendi – Vankulu Lûgatı, Vehbî Efendi – Nuhbetü't-Tullâb, Yusuf Ağa – Envârü'l-Mu'ciz, Zemaşşerî – Mukaddimetü'l-Edeb, Zeynelabidin Efendi – Tuhfe-i Vehbî, ..

ÇALIŞMA ESERLER, .. Abdullah Uçman – Osmanlı Türkçesi Öğretimi, Ahmet Ağırakça – Osmanlı Türkçesi Yazı Rehberi, Ahmet Ak – Arap Harfli Türkçe Metinlerde Dil Bilgisi, Ahmet Cevat Eren – Osmanlıca Grameri, Ahmet Neziî Galitekin – Osmanlı Türkçesi Yazı ve Dilbilgisi, Ahmet Topaloğlu – Osmanlı Türkçesinde Gramer Yapıları, Ali Fuat Başgil – Osmanlıca Dilbilgisi Notları, Baki Asiltürk – Osmanlı Türkçesi Uygulamalı Dilbilgisi, Cem Dilçin – Türkçe ve Osmanlıca Üzerine, Doğan Aksan – Eski Türkçeden Osmanlı Türkçesine, Enver Gökçe – Osmanlı Türkçesi Alıştırma Kitabı, Erhan Aydın – Osmanlı Türkçesi Okuma ve Yazma Kılavuzu, Faruk Kadri Timurtaş – Osmanlı Türkçesi Dersleri, Faruk Kadri Timurtaş – Osmanlı Türkçesi Grameri, Ferit Devellioğlu - Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Tuncer Gülensoy – Osmanlı Türkçesi Yapı Bilgisi, Halil Demir – Osmanlı Türkçesi El Kitabı, Hasan Akay – Osmanlı Türkçesinde Fiiller, Hasan Eren – Türk Dilinde Yapı Bilgisi ve Osmanlıca, Hayatî Develi – Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1-2-3, Hayrullah Örs – Klasik Osmanlı Türkçesi Dersleri, Hicabi Kırılanc – Osmanlı Türkçesinde Zamanlar, Hüseyin Vassaf – Sarf-ı Osmanî, İsmail Gaspiralı – Tercüme ile Dil Öğretimi Üzerine Yazılar, İsmail Hakkı Uzunçarşılı – Osmanlıca Ders Notları, İsmail Parlatır – Osmanlı Türkçesine Giriş, M. Nihat Özön – Dilbilgisi Açısından Osmanlıca, Mehmed Esad – Kavaid-i Osmaniye, Mehmet Kanar – Osmanlıca Dersleri, Muharrem Ergin – Osmanlı Türkçesi Dersleri, Mustafa İsen – Osmanlı Türkçesi Öğretim Rehberi, Mustafa Koca – Metinlerle Osmanlı Türkçesi, Mustafa Özkan – Osmanlı Türkçesi, Necat Birinci – Osmanlıca Gramer Çalışmaları, Nihad Sami Banarlı – Türkçenin Grameri ve Osmanlıca İlişkisi, Niyazi Berkes – Osmanlıca Dersleri, Nurettin Demir – Eski Türkçe ve Osmanlıca, Orhan F. Köprülü – Osmanlı Türkçesi Morfolojisi, Recep Demir – Osmanlıca Sarf ve Nahiv Usûlü, Reşat Kaynar – Osmanlıca Yazım ve Gramer Rehberi, Sadık Kemal Tural – Osmanlı Türkçesi ve İmlası, Selahattin Batu – Arapça ve Osmanlıca Dilbilgisi, Süleyman Sırmı – Kavaid-i Türkiyye, Süleyman Şükrü – Sarf-ı Türkî, Şemseddin Sami – Kavaid-i Osmaniye, Şerafettin Turan – Türk Dilinin Tarihi Gelişimi, Yusuf Gedikli – Eski Türkçeden Osmanlıcaya, Yusuf Gedikli – Osmanlı Türkçesi Dersleri, Zeynep Korkmaz – Osmanlı Türkçesinin Grameri, ..

ARŞİMLER, Muhasebe Defterleri, Nüfus Defterleri, Osmanlı Arşivi, Tahrir Defterleri, Topkapı Sarayı Arşivi, Temettuat Defterleri

Hafta	Konu
1	Rika yazı türünün ortaya çıkışı ve yaygınlaşması.
2	Rika yazının matbu yazıyla mukayesesi
3	Rika yazı egzersizleri
4	Rika yazı egzersizleri
5	Osmanlı arşivi ve Osmanlıca yazmaların bulunduğu kütüphanelerin tanıtımı
6	Rika yazı egzersizleri
7	Rika yazı egzersizleri
8	Ara sınav
9	Nesih ve talik yazının tanıtımı ve egzersizleri
10	Nesih ve talik yazının egzersizleri
11	Rika ve talik yazı egzersizleri
12	Rika ve talik yazı egzersizleri
13	Osmanlıca el yazısı egzersizleri
14	Osmanlıca el yazısı egzersizleri
15	Osmanlıca el yazısı egzersizleri
16	Yarıyıl sonu sınavı

Ders İş Yüğü	Çalışma Türü / Öğretim Metotlar	Süresi (Saat)	Sayı
Dinleme ve anlamlandırma	Ders	14	3
Dinleme ve anlamlandırma, gözlem/durumları işleme, eleştirel düşünme, soru geliştirme	Tartışmalı Ders	14	3
Önceden planlanmış özel beceriler	Özel Destek / Yapısal Örnekler	14	3
Önceden planlanmış özel beceriler	Rol Yapma / Drama	12	2
Önceden planlanmış özel beceriler	Problem Çözme	12	2
Dinleme ve anlamlandırma, gözlem/durumları işleme, eleştirel düşünme, soru geliştirme, takım çalışması	Beyin Fırtınası	2	1
Önceden planlanmış özel beceriler	Vaka Çalışması	12	1
Ara Sınav 1		1	1
Kısa Sınav 1		1	1
Final		1	1
Ders İş Yüğü:		191	
AKTS (Ders İş Yüğü / 25.5):		7,49	

Program Çıktıları	
1	Lisansüstü eğitim sırasında öğrenci, tarihin yalnızca olayların ne zaman ve nasıl olduğunu inceleyen bir bilim dalı olmadığını, olaylar arasındaki ilişkilerin ve bu ilişkiler sonucu ortaya çıkan olguların tahlilini hedeflediğini öğrenmiştir. Bu sayede olayları değerlendirirken çeşitli tahlil ve tespitler yaparak, tarihi hadiselere daha derinlemesine vakıf olunabileceğini bilir.
2	Sosyal bilimlerin sağladığı modern araştırma yöntemlerini uygulayarak çeşitli alanlarda özgün araştırmalar yapabilir. Bu araştırmalarında ana kaynaklara ulaşp, bunların sağladığı bilgileri değerlendirebilir.
3	Alanıyla ilgili yapılmış herhangi bir araştırmanın özgün ve bilimsel yeterlilikte bir çalışma olup olmadığı tayin edebilir.
4	Tarih disiplini ile ilgili konularda uzman ya da bilgisi olmayan dinleyicileri bilgilendirir, onlara elde ettiği bulgularla ilgili düşüncelerini açık bir biçimde yazılı ve sözlü olarak ifade eder.
5	Sosyal bilimlerin sağladığı metodolojik ve kuramsal imkanları kullanarak tetkik, tahlil ve teşhis yapabilme yeteneğine sahiptir.
6	Sahasıyla ilgi çalışmaları yetkin bir şekilde ve insiyatif kullanarak yapabilir.
7	Araştırmaları esnasında karşılaşabileceği engelleri nasıl aşacağını bilir ve çözümleri uygular.
8	Çalışmaları sırasında bilimsel ahlaki değerleri bir an olsun unutmadan, bunlara sadık kalır.
9	Tarihçinin sürekli çalışması ve sahasıyla ilgili yayınları takip etmesi gerektiğini bilir. Bunları takip ederken, yeni gelişmelerden ve varılan bilimsel sonuçlardan haberdar olur.
10	Çalışmalarının sonuçlarının sadece meslektaşlarına değil, çeşitli toplumsal kesimlere de ulaşmasını sağlar.
11	Ülkenin kültürel, medeni ve milli varlığının gelişmesi için bu sonuçları azami ölçüde kullanır.
12	Bir sosyal bilimci olduğunun farkında olarak toplumla bağlarını hem mesleki, hem de insani anlamda güçlü tutar.
13	Kaynak dillerini bilir. Tarih alanında yapılmış güncel araştırmaları takip ederek yeterli düzeyde anlayabilir ve meslektaşları ile iletişim kurabilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahip olmayı amaç edinir.
14	Tarih metodolojisini kullanarak, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, yorumlama ve sentez yapma becerilerine sahiptir ve alanıyla ilgili çalışmaları bağımsız veya ortak çalışma olarak yürütebilir.

Ders Öğrenme Çıktısı - Program Çıktıları (1 -5 Puan Aralığı)														
Ders Öğrenme Çıktısı	PÇ 1	PÇ 2	PÇ 3	PÇ 4	PÇ 5	PÇ 6	PÇ 7	PÇ 8	PÇ 9	PÇ 10	PÇ 11	PÇ 12	PÇ 13	PÇ 14
Osmanlı arşiv belgelerinin okuyup anlayabilir	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3
Rika yazının tarihî gelişimini ve temel özelliklerini açıklayabilir.	3	4	5	4	5	4	5	4	5	3	4	3	4	3
Arşiv belgelerinde geçen terimleri anlayabilir ve açıklayabilir	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3
Arşiv belgelerini yorumlayabilir	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3
Osmanlıca metinleri günümüz Türkçesine çevirebilir.	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	4
Ortalama Değer	3,8	3,2	4,2	3,2	4,2	3,2	4,2	3,2	4,2	3	4	3	4	3,2

